

Goffman'ın Total Kurumlarına Bir Örnek Olarak Kibbutzlar ve Değişen Denetleme Biçimleri *Kibbutzim As a Case Study of Goffman's Total Institutions and Changing Auditing*

Forms

Gaye GÖKALP YILMAZ¹

Abstract

Erving Goffman'ın, examining institutions regarding individual-society relationship where individual is controlled, audited and his/her individualism is restricted through his Total Institutions analysis, provide many inferences, regarding many historical and modern institutions. Kibbutz, established at 1910s and still continue to exist, and analysis of the collective work and the collective life at Kibbutz, through these institutions with instrumental ends designed to achieve some work-like purpose army barracks, ships, boarding schools, concentration camps as total institutions, constitute main focus of this study. Analysis of the control and regulation mechanism dominant at Kibbutz, that is relevant with Goffman's total institutions' characteristics also constitute other intention of the study. Therefore, although Kibbutz have faced significant structural transformations, commitments of the Kibbutzniks reproduced by educational process and the fact that they are audited, regulated and controlled, although hundred years have passed, still overlap with main features of total institutions.

Keywords: *Total Institutions, Kibbutz, Auditing, Individualism, Socialization.*

Öz

Birey- toplum ilişkisi içerisinde, bireyin toplum tarafından kontrol altına alındığı, denetlendiği ve bireyselliğinin kısıtlandığı kurumları inceleyen Erving Goffman'ın total kurumlar analizi, tarihsel ve modern bir çok kuruma dair çıkarımlar sunmaktadır. Bu kurumlar içerisinde özellikle işe benzer görevlerin daha iyi yerine getirilmesi için kurulduğu söylenen ve kendilerini yalnızca bu araçsal dayanaklar üzerinde meşrulaştıran kurumlar olarak tanımlanan: askeri kışlalar, gemiler, yatılı okullar, çalışma kampları, benzeri bir örgütlenme biçimi olarak İsrail'de 1910 yılında kurulan ve hala varlığını devam ettiren Kibbutzlar ve bir total kurum olarak Kibbutz ortak çalışma ve ortak yaşamının incelenmesi bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Kibbutzlarda egemen olan kontrol ve düzenleme mekanizmasının Goffman'ın tanımladığı total kurum özellikleriyle ilişkili olarak incelenmesi çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, 1980'lerden itibaren Kibbutzların geçirdiği önemli yapısal değişime rağmen Kibbutzlar, üyeleri bir otorite tarafından denetlenen, düzenlenen ve eğitim süreçleriyle yeniden üretilmeye çalışılan aidiyetleri ve kontrol altında tutulmaları sebebiyle yüzyıllar geçse de hala total kurum özellikleriyle örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Total Kurumlar, Kibbutzlar, Denetim, Bireysellik, Sosyalizasyon.*

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü gayegokalp@gmail.com.

Giriş

Erving Goffman'ın Sosyolojinin öncü eserlerinden kabul edilen ve temel olarak akıl hastalarının ve kapatılmış diğer kişilerin toplumsal durumu üzerine denemeler” sunduğunu tanımladığı “Tımarhaneler” çalışması, bireyin kapatılma sürecine ve bunun toplumsal altyapısına odaklanmaktadır. Toplumsal hayatın yapı ve bireyin karşılıklığı ile dönüştüğü ve yeniden üretildiği düşünülecek olursa, Goffman'ın total kurumlar olarak tanımladığı ve bireylerin farklı gerekçelerle kapatılarak, toplumsal ilişkilerin ve kuralların bir otorite tarafından belirlendiği ve kontrol edildiği kurumlar, birey ve toplum arasındaki ilişkiselliğin en önemli kavşak noktalarından birini oluşturmaktadır. Kapatılmanın farklı nedenler sonucunda gerçekleşmesi ile birlikte total kurumlar içerisinde hem toplumsallığın yeni biçimleri inşa edilmekte, hem de toplumla araya konulan kapatılma bariyeri, bireyin bireyselliğinin sınırlarını yeniden tanımlamaktadır. Bu çalışmada, Kibbutzlar bir “total kurum” olarak ele alınacak ve tüm hayatı kontrol altında tutulan bireyler ekseninde, denetimin ve kontrolün bir tezahürü olan total kurumların belirleyici özellikleri incelenecektir.

Total Kurumlar Kavramsallaştırması ve Kapatılma

“Total kurum, toplumun genelinden oldukça uzun bir süre için koparılmış ve benzer bir durumda olan çok sayıda bireyin, kurum tarafından kuşatılmış ve resmi surette düzenlenmiş bir yaşam döngüsü sürdürdüğü bir ikamet ve çalışma yeri olarak tanımlanabilir”². Bu tanımlama içerisinde anahtar birkaç kavram öbeği bireyin yaşantısını düzenleme açısından belirleyicidir; “çok sayıda bireyin bir arada olması durumu; kolektivite”, “kurumun iktidar unsuru olarak kuralları düzenlemesi durumu”, “bir yaşam döngüsünün tamamını aynı kurum içinde sürdürme”, “bir ikamet yeri olma” ve “çalışma yeri olma”. Başka bir deyişle, bir aradalık, denetleme ve yönetme, aynı yerde yaşama ve aynı yerde çalışma. Tüm bu kavramları bir araya geldiğinde öncelikli olarak bireyin yaşantısının ana hatlarının bir üst yapı tarafından belirlendiğini vurgulamak önemli hale gelmektedir.

Goffman total kurumları beş grup altında tanımlamaktadır;

Birincisi, hem aciz hem de zararsız kabul edilen kişilerin bakımı için tahsis edilen kurumlardır. Bu kurumlar kör, yaşlı, yetim ve muhtaç kişilere barınma hizmeti verirler. İkincisi, hem kendine bakamadıkları hem de kasıtlı olmasa da toplum için tehdit oluşturdukları düşünülen kişilerin bakımı için kurulmuş yerlerdir: tüberküloz sanatoryumları, akıl hastaneleri ve cüzzam hastaneleri. Üçüncüsü, topluluğu, topluluğa karşı kasti olduğu düşünülen tehlikelerden korumak için kurulan kurumlardır. Bu durumda tecrit edilen kişilerin refahı esas mesele değildir: hapishaneler, islahevleri, esir kampları ve toplama kampları. Dördüncü, işe benzeyen görevlerin daha iyi yerine getirilmesi için kurulduğu söylenen ve kendilerini yalnızca bu araçsal dayanaklar üzerinde meşrulaştıran kurumlardır: askeri kışlalar, gemiler, yatılı okullar, çalışma kampları, sömürgeci yerleşkeler ve hizmetçilere ait bölümde yaşayanların gözünden büyük malikâneler. Sonuncusu, çoğunlukla, dindar kişiler için eğitim merkezi olarak hizmet verirken dahi inzivaya çekilme yerleri olarak tasarlanmış kurumlardır; örneğin zaviyeler, manastırlar, tekkeler ve diğer inziva mekânları³.

Bu beş farklı tipteki kurum temel olarak farklı meşruiyetler üzerinden bireyin yaşantısını kurumsal bir kontrol altına almaktadır. Her bir kurum farklı tipteki bireyler için yaşam ve hatta çalışma alanı sunmaktadır. Modern toplumlarda temel toplumsal düzenleme, bireyin farklı yerlerde, farklı katılımcılarla, farklı otoriteler altında ve genel bir rasyonel plan olmaksızın uyumaya, eğlenmeye ve çalışmaya eğilimli olmasıdır. Total kurumların

² Goffman 2015, 11.

³ Goffman 2015, 16-17.

temel özelliği, hayatın bu üç alanını normalde ayıran sınırların ortadan kalkmasıdır⁴. Sınırlamanın beraberinde ise kapatılma başka bir kavram olarak bu çalışmanın önemli kavramlarından biri olmaktadır. Michel Foucault'un "büyük kapatılma" olarak tanımladığı tarihsel süreçle beraber hapishane, suç, ceza ve kapatılma kavramları farklı boyutlar kazanmıştır. Foucault'a göre, büyük kapatılma genel olarak kapitalist toplumda uygulandı ve kapatılma kavramı farklı bir nitelik kazanmaya başladı. Foucault, Fransa özelinde, bu süreci şöyle açıklar;

Altı binden fazla kişinin kapatıldığı on yedinci yüzyıl Paris'inde.... O dönemde hiç ayırım yapmadan yaşlılar, sakatlar, çalışamayan veya çalışmak istemeyen kimseler, eşcinseller, akıl hastaları, müsrif babalar, hayırsız evlatlar kapatılıyordu; hepsi birden aynı yere kapatılıyordu. Sonra on sekizinci yüzyıl ve on dokuzuncu yüzyıl başında, Fransız Devrimi döneminde ayrımlar yapıldı; akıl hastaneleri tımarhaneye, gençler ıslahevlerine, suçlular hapishaneye... bunlara bir de tüm ayrımcı önlemler bütünü, ikametgâh yasakları vb. eklenir⁵.

Foucault yukarıda yer alan alıntının da desteklediği üzere kapatılmanın, toplumsal hayata ve özellikle de ekonomik hayata katkı sağlama ya da sağlayamama durumunda gerekli görüldüğünü ortaya koymaktadır. Ergüden ve Keskin⁶, Büyük Kapatılma'nın önsözünde, Foucault'un bu tarihsel çözümlemesinin ve ortaya koyduğu bu gerekliliğin ardında iki farklı nedenin yatıyor olabileceğini iddia eder;

Foucault'a göre bu büyük kapatılma sürecinin ve arkasında doğrudan doğruya ekonomik ve siyasi bir neden vardır: Büyük ihtimalle İspanyol ekonomisinde meydana gelen bir kriz sonucunda bütün Batı dünyasını etkisi altına alan ve ücretlerin düşmesine para kıtlığına neden olan ekonomik bir kriz. Foucault böylece kapatılmanın ikili bir işlev yerine getirdiğini söyler: böyle bir ekonomik kriz anında aç kalan işsiz ve aylak kesimin başkaldırması tehlikesine karşı güvenli bir önlem almak ve kapatılmış olanların kriz geçtikten sonra ucuz ve kolay denetlenebilir bir işgücü oluşturmasını sağlamak.

Toplumsal, siyasi ve ekonomik hayatın organizasyonunda etkin olan kurum ve yapılar, denetim mekanizmalarını oluştururken bireyin özgürlüğünün, ya da hayatı üzerindeki söz hakkının alınmasının caydırıcılığından faydalanmaktadır. Suçu topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem olarak tanımlanmasıyla beraber suç Demez ve diğerleri (2017, s.37) tarafından toplumun düzenini bozan ve güvensizlik yaratan, toplumun geneli tarafından sosyal sapma olarak kabul edilen davranışlar bütünü olarak ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla, kapatılmanın birlikte ele alınacağı kavramlar arasında bireyselliğin kısıtlanması, suç, toplumsal düzen ve toplumsal tehdit kavramları yer almaktadır.

Total kurumlarda bireyin diğer kapatılan kişilerle beraber hareket etme zorunluluğu, yemek, uyku, çalışma saatleri gibi temel alanların kurumsal otorite tarafından belirleniyor olması önemlidir. Bu üç alanda yaşanan kısıtlılık hali de kapatılmanın karşılığı olmaktadır. Total kurumların diğer özelliklerini Goffman şu şekilde açıklamaktadır;

Birinci olarak, hayatın tüm yönlerini aynı yerde ve aynı tekil otoriteye tabi olarak sürdürülür. İki, üyelerin gündelik aktivitelerinin her aşaması, her biri birbirinden farksız muamele edilen grup üyeleriyle beraber aynı şeyleri yaparak gerçekleştirilir. Üç, gündelik aktivitelerin her aşaması her birinin başlangıcının bir diğerinin bitişiyle önceden sıkı bir biçimde düzenlenir, tüm aktiviteler, açık resmi kurallar çerçevesince yukarıdan aşağıya şeklinde ve resmi yetkililerce belirlenir ve

⁴ Goffman 2015, 17.

⁵ Foucault 2011, 106.

⁶ Ergüden ve Keskin 2011.12.

son olarak, zorla yaptırılan tüm faaliyetlerin içeriği, kurumun resmi amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik rasyonel planın parçası olarak bir araya getirilir⁷.

Total kurumlarda denetleme ve gözetimi sağlayan ayrı bir denetleyici sınıfının mevcudiyeti ve total kurumun üyelerinin dış dünya ile ilişkilerinin kısıtlı olması gerçeği de diğer önemli karakteristik özellikleri oluşturmaktadır. Denetlenen ve kontrol altında tutulan grup üyeleriyle beraber grup kimliğinin korunması, diğer gruplara dair stereotiplerin geliştirilmesi, kimi zaman düşmanca sınırların çizilmesi gibi özellikler de total kurumlarda gözlemlenebilen diğer nitelikler olabilmektedir. Kurumun sakinlerinin dış dünya ile iletişiminin kontrol altında olması ve kurumun gündelik aktivitelerinin mutlak bir biçimde düzenlenmesi, bireysel özgürlük alanlarının tamamen ortadan kalktığı ve denetimin egemen olduğu kurumlar olarak total kurumları ön plana çıkartmaktadır.

Bir total kurum örneği olarak askeriyeler ve kışlalar, çalışma alanı olarak askerliğin, bireyin gündelik hayatının içerisinde total kurumda bulunmasına örnek olarak ortaya konulabilir. Askeriyelerde bireyin uyuma, eğlenme ve çalışma alanları tamamen kurum otoritesi tarafından belirlenmekte ve bu üç alanda bireyin karar verme imkânları ortadan kaldırılmaktadır. Kışlalarda, sabah uyanma saatinden itibaren tamamen her anı planlanan bireyin, günlük iş planıyla birlikte askeri otorite tarafından uyku saatlerinin bile belirlenmesi ile birlikte askeriyeler ve kışlalar tamamen bir total kurum yapısına bürünmektedir.

Ortak Çalışma ve Yaşamın Bir Örneği Olarak Kibbutzlar

Kelime anlamı olarak grup, topluluk olma ve ya toplanmaya denk gelen Kibbutz kavramı, 1910 yılında İsrail’de Degania ismiyle başlayan bir ortak komünal yaşam modelinin genel adıdır. Bu model temelde sosyalist bir ütopyanın hayata geçirilmiş halidir. Temelinde Rusya’daki Kolhozlar gibi sosyalist bir tarımsal üretim mantığıyla örgütlenen Kibbutzlar, daha sonraki yıllarda sanayileşmenin de gerçekleştiği ve ilerleyen yıllarda “Kibbutzim” adıyla geniş bir kolektif yaşam hareketinin genel adını taşımaktadır. Günümüz İsrail topraklarında başlayan Kibbutz deneyimi zaman içerisinde İsrail tarım ve ekonomisi içinde öncü bir kaynak yaratmayı başarmıştır.

Bu çalışma kapsamında, Goffman’ın total kurumlar kavramsallaştırmasına dayalı olarak, İsrail’de 1910 yılında kurulmuş olan ve 100 yıldan uzun bir süreden beri varlığını sürdüren kolektif çiftlikler olarak tanımlanabilecek Kibbutzlar incelenecektir. Goffman’ın girişte yer alan alıntısında açıkladığı gibi, total kurumlar arasında dördüncü grupta ele alınabilecek olan, Kibbutzlar *işe benzeyen görevlerin daha iyi yerine getirilmesi için kurulduğu söylenen ve kendilerini yalnızca bu araçsal dayanaklar üzerinde meşrulaştıran kurumlar olarak bir total kurum örneği olarak çalışma kapsamında ele alınacaktır. Özellikle İsrail devletinin kuruluş aşamasında gönüllülük esasıyla kurulan Kibbutzlar, ekonomik açıdan kolektif bir üretim alanı yaratırken, aynı zamanda sosyal hayat, aile ve çocuk eğitimi gibi yaşamın tüm alanlarını kapsayan özgün modelleriyle İsrail devletinde tarımsal üretimin ve sosyal hayatın önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.*

Kibbutzlar, kolektif bir yaşam ve üretim alanı deneyimi olarak incelenirken, özellikle kapitalist bir ülke olan İsrail’de hayat bulmuş sürdürülebilir yaşam ve üretim alanı olması farklı akademik çalışmalarda da yer almış olan dikkat çekici bir noktadır⁸. Benzer üretim modelleri örnekleri olarak Sosyalist Rusya’nın Kolhoz ve Sovhozlarıyla karşılaştırılarak incelenen Kibbutzların, kolektif bir üretim alanı olması gerçeğinin yanında bir yaşam alanı ve toplumsal yaşam modeli olması bu çalışma için öncelik taşımaktadır. Yasa’nın da (1972, s.10) belirttiği gibi, Kibbutz hareketi bir dönemin gelişmesidir ve Siyonizme değil, toplumcu bir harekete dayanmaktadır. Kibbutzun temel başlangıcı Marksist kurama dayanır; “Herkesten yeteneğine göre, herkese yeteneğine göre”

⁷ Goffman 1957, 45.

⁸ Yasa 1972, 10.

Dolayısıyla, çalışmanın amacını Kibbutzların, ekonomik bir üretim alanında gerçekleşen faaliyetleri esnasında oluşan toplumsallık üzerinden, Goffman'ın total kurumlar olarak tanımladığı ve toplumsal ilişkilerinin ve kurallarının bir otorite tarafından belirlendiği ve kontrol edildiği kurumlara bir örnek olarak incelemek oluşturmaktadır.

Goffman, total kurumların özelliklerini ortaya koyarken, Kibbutzlar üzerine öncül bir çalışma olan Melford E. Spiro'nun, *Kibbutz, Venture in Utopia* adlı eserinde yer alan Kibbutz modeline şu şekilde kısaca yer verir;

Total kurumlarla toplumumuzdaki temel iş-ücret yapısı arasında bir uyumsuzluk vardır. Total kurumlar toplumumuzdaki diğer bir unsurla, aileyle de bağdaşmaz. Aile hayatı zaman zaman tecrit hayatıyla karşılaştırılır fakat aslında daha yerinde bir karşılaştırma grup halinde yaşamayla yapılabilir; çünkü bir grup iş arkadaşıyla işte yemek yiyen ve uyuyan kişiler, anlamlı bir ev hayatını güçlükle devam ettirebilirler ve dip notta şu cümleler yer alır: “Bu noktada ilginç, marjinal bir örnek İsrail'deki Kibbutz'lardır”⁹.

Bu alıntı, Spiro'nun bir ütopya girişimi olarak tanımladığı Kibbutzların, total bir kurum olarak ele alınabilmesinin mümkünlüğünü ortaya koymakta ve bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Kibbutzların ütopya mı yoksa bir total kurum olarak mı ele alınmasının daha yerinde olacağına ilişkin Goldenberg ve Wekerle'nin (1972, s.228), nesiller arası farklılaşma sonucunda ütopyaadan total kurum algısına evrilen Kibbutz ve Bruderhof'ları incelediği çalışmalarının girişinde, ütopya ve total kurumların kategorik olarak birbirleriyle ilişkisel buldukları noktalar yer almaktadır ve özellikle kişisel özgürlük kavramının ütopyalar ile total kurumlar arasındaki en net ayırım olduğunun altı çizilmektedir. Goldenberg ve Wekerle (1972, s.228-229), Bruderhof ve Kibbutzları incelerken, ütopya olmaktan total kurum olmaya evrilen düşüncenin, genellikle sosyal sistemin kurucusu olmayan ikinci nesillerden sonra gerçekleştiğini belirtmektedir. Bir başka deyişle, “yeni bir insan” amacıyla yola çıkan kurucu birinci nesillerden sonra gelen nesiller her ne kadar özgür seçimler yaparak kalıyor gibi görünseler de total kurumların eğitim ve sosyalleşme süreçlerinin alternatifleri kısıtlı sunması nedeniyle, gerçek bir özgür seçimden yani ütöpik bir fikrin devamından bahsetmek güçtür. Özellikle eğitim sürecinin sosyal sistemin ve yeni nesillerin devamlılığı üzerine kurulduğu ve bu yönde bir sosyalleşme inşa ettiği düşünülürse, aslında “mecburen alışıl gelen ve tanıdık olan sistemde devam etme zorunlu seçenek” gibi sunulmaktadır.

Ütopyayı içinde yaşayanların değerlerini ve önceliklerini maksimize etme amacıyla oluşturulan sosyal sistem olarak tanımlayan Goldenberg ve Wekerle için, üyelerinin seçim özgürlüğünü, eşitlik ilkesi kadar incelemeyen bir sosyal sistemde, nesillerin devamında sunulacak olan seçim özgürlüğü önemli bir kavram olmayacaktır. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta, sistemin devamlılığının sağlanması için terk edilen bireysellik ve özgürlüktür. Sistemin devamlılığını her şeyin ötesinde önceleyen sosyal sistem ya da kurum yöneticileri için kurucular tarafında aktarılan değerler ve sistemin devamlılığı her şeyin ötesindedir. Bu noktada, yeni nesil bireylerin var olan değerleri ya da kurumları sorgulaması beklenen, arzu edilen ve hatta tasvip edilen bir durum değildir.

Yasa (1972, s.9), Kibbutz'u şöyle tanımlar;

Küçük ayrımlar bir yana, bütün değerlerin toplu mülkiyet altında bulunduğu, çalışmanın toplu olarak örgütlendiği ve çocukların bakımı da beraber olmak üzere yaşama koşullarının büyük bir bölümünün toplu olarak düzenlendiği tarımsal bir köydür”

⁹ Goffman 2015, 23.

Kibbutzların zaman içerisinde değişim geçirerek yönetsel modellerinde farklılaşmalar olması mutlak gerçeklik olsa da, temel kuruluş ilkeleri, Yasa'ya (1972, s.10) göre toplumcu ideolojiye dayanmaktadır ve "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre" ilkesi esastır. Bu temele göre örgütlenen ilk Kibbutzların tarımsal üretim temeline dayanarak ortak üretim anlayışıyla sürdürülen ortak yaşantının kurallarla düzenlenmesi, Kibbutzları kolektif yaşam ve total kurumlar örneği olarak dikkat çekici hale getirmektedir.

Bu kolektif çiftlikler İsrail'in kuruluşunda oynadıkları temel rol ve özellikle İsrail'in tarımsal anlamda gelişmesine kooperatif üretim biçimleriyle sağladıkları katkı nedeniyle İsrail ekonomisi ve sosyal hayatı için son derece önemli örgütlenme ve yaşam biçimlerini oluşturmaktadır. Kooperatif üretim tarzında bir yapılanma olarak ele alınan Kibbutzlarla ilgili olarak tam bir kolektivist anlayışın egemenliğinden bahsedilebilir. Devlete ait olan toprak mülkiyetinin sözleşme yoluyla Kibbutz yönetimlerine devredilmesi yoluyla işleyen sistemde özel mülkiyet kavramının olmaması en önemli özelliklerden biridir. Bu bağlamda ilk Kibbutzlarda para kullanımı yoktur ve bireylerin kişisel olarak birikim yaptıkları banka hesapları da bulunmamaktadır. Kibbutznlara belirli yerleri ziyaret edebilmek ve dış dünya ile kısıtlı bir iletişim olanağı sağlayacak şekilde cüzi bir harçlık verilir ve bu rakamlar ancak küçük kitap veya oyuncak alabilmeye olanak sağlamaktadır

Özel mülkiyet olgusundan uzak ve komünal bir yaşamın ilkeleri çerçevesinde oluşturulan Kibbutzlarda, bireyin çalışma, harcama ve seyahat etme özgürlükleri de Kibbutz komisyonlarınca organize edilmekte ve kontrollü olarak bireysel harcama ve boş zaman aktivitelerine izin verilmektedir. Yemek yemek, çalışmak, seyahat etmek ya da boş vakit geçirmek için de denetim mekanizmaları oluşturulmuştur ve Kibbutznlıklar bir total kurum uygulamasına paralel biçimde denetlenmekte ve bir otorite tarafından yönetilmektedir.

Kibbutzlarda gündelik aktivitelerden olan yemek yemek, bulaşık yıkamak, çamaşır yıkamak ve ütü yapmak, bu işlerde görevlendirilen Kibbutznlıklar tarafından gerçekleştirilir ve her bir Kibbutz üyesi, Kibbutza ilk dahil olma süreçlerinde öncelikle yemek yapımı ve servisi ve diğer gündelik işlerde görev alırlar. Uzun yıllar boyunca ortak yemek uygulaması ciddi biçimde korunmuştur. Her gün üç kere bir araya gelinen bir mekân olarak yemek salonları birlikte olmanın ve ortak hareket etmenin mekânları olarak tanımlanabilirler. Kibbutzlarda yemek salonları Kibbutznlıkların diğer topluluk üyeleriyle ilişki kurdukları ana mekânlar olarak önem taşımaktadır. Ev işleriyle ve yemek yapmakla kendileri uğraşmayan, çocukları başka bir kurum içerisinde büyütülen Kibbutznlıklar için yemek salonları, düzenli olarak günde üç kere bir araya gelinen ve her türlü kutlamanın gerçekleştirildiği toplumsallaşma mekânlarıdır ve her akşam bir sonraki günün iş planlamaları ya da duyurular bu salonlardaki panolarda ilan edilir¹⁰. Ortak yemek uygulaması özellikle 1980'lerden sonra kimi Kibbutzlarda terk edilmiş ve isteyen üyeler evlerinde yemek pişirip yiyebilme olanağına sahip olsa da, hala ortak yemek yemenin, ortak tüketimin görünür olduğu önemli bir gündelik hayat aktivitesi olarak devam ettirildiği Kibbutzlar vardır.

Ortak yaşamı paylaşmanın içerisinde özellikle çalışma saatleri sonrasında, ortak zaman geçirmek Kibbutz kimliğinin ve aidiyetinin sürdürülmesi için gerekli görülen durumlardan biridir. Bu anlamda beraber yemek yemek ve zaman geçirmek son derece önemlidir. Birlikte geçirilen zamanlarda artan sosyalizasyon ile birlikte ortak değerlerin aktarılması ve korunması sağlanabilmektedir. Kibbutzlarda evlenmek yasak değildir ancak Kibbutz yönetimi tarafından onaylanması gereklidir ve bu bireyciliği körukleyeceği ve üyelerin herkesi değil bazı kişileri sahiplenip daha fazla önemseyeceği gerekçesiyle zararlı bulunmaktadır¹¹. Bireyciliğin yükselişinin tehdit olarak değerlendirilerek, daha kapalı bir toplumsal hayat modeli inşa ederek kontrol ve denetimin artırılması da Goffman'ın total kurumların kapalı ve denetleyici olma özellikleriyle ilişkili olarak sunulmakta ve Goldenberg ve

¹⁰ Rabin 1965, 7.

¹¹ Sidal 2016, 99.

Wekerle'nin (1972) vurguladığı gibi bireysel seçim hakkı sosyal sistemin devamı için ortadan kaldırılmaktadır.

Kibbutzlarda Değişim ve Değişmeyen Özellikler

1910 yılında başlayan Kibbutz yapılanması aradan geçen bir asırdan daha uzun süre içinde, tüm dünyada egemen olan küresel akımlardan, teknolojik değişimlerden ve hareketlilikten kaçınılmaz olarak etkilenerek değişim sürecine girmiştir. Dolayısıyla, Kibbutzların temel kuruluş prensipleri olarak kabul edilen gelir dağılımı, çocuk bakımı, ortak yaşam gibi ilkeler zaman içerisinde dönüşüme uğramaya başlamıştır. Bu nedenle Kibbutzlarda “Yeni Kibbutz” olarak adlandırılacak bir değişim süreci yaşanmaktadır. Örneğin; “Herkesten yeteneğine, herkese gereksinimine göre” anlayışının yerine, herkesin emeğinin piyasadaki değerine paralel olarak farklılaşan maaş ödenmesi, Kibbutz üyelerinin yaklaşık 1/3'ünün Kibbutzlar dışında çalışması ve Kibbutz içindeki işlerin yarıdan fazlasının Kibbutz dışındakiler tarafından gerçekleştirilmesi, ortak yemek alanlarının özel yemek alanlarına doğru evrilmesi gibi Kibbutzların temel ortak yaşam ilkelerinin değişimi dikkat çekmektedir.

Özellikle 1980'lerde yaşanan ekonomik ve demografik krizler sonrasında, tamamı iflasın eşiğine gelen Kibbutzlarda, Kibbutz federasyonlarının Kibbutzları ekonomik açıdan sürdürülebilir ve olası üye katılımları açısından daha cazip hale getirmek için, her bir federasyonun kendi inisiyatifinde olmak kaydıyla ekonomik ve sosyal reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda en geniş biçimde gerçekleştirilen reformlar arasında, üyelerin hakları ve hak sahipliğini arttırmak, üye olmayanların topluluk içi rollerini arttırmak, harcamaların özelleştirilmesi, emekli maaşı artışı, sağlık güvencesi ve Kibbutz dışında çalışma hakkı, özellikle 2001 sonrasında ise dışarıdan gelen işgücünün artırılması, dışarıdan müdür ve yönetici kiralamak, dışarıya parayla hizmet kiralamak ve eğitim sistemi ve kiralık apartmanlara yabancıları kabul etmek ve özellikle bir çok Kibbutzda üyelerin şahsi elektrik, beslenme ve seyahat harcamalarını kendilerinin üstlenmesi, ortak yemeklerin cuma akşamları dışında kaldırılması ve üyelerin şahsi araçlarını kullanması gibi önemli düzenlemeler hayata geçirilmiştir¹². Bu değişiklikler çerçevesinde, Kibbutzlarda ortak yaşama yönelik düzenlemeler farklılaşmaya başlamış ve Kibbutzlara özgü ortak çocuk bakımı, birlikte yemek yeme, eşit ücret, ortak üretim gibi sosyalist ideoloji temelinde inşa edilen Kibbutz yaşamı, Yeni Kibbutzlarda ve Karma Kibbutzlarda, temel özelliklerinden uzaklaşmaya başlamıştır.

Kibbutzlar geçirdiği değişim sonrası üç farklı modelde ele alınmaktadır ve her bir model de kendi içerisinde, özgün uygulama biçimlerini taşımaktadır. Belirtilen üç farklı model şu şekilde tanımlanabilir. Geleneksel model olarak tanımlanabilecek ilk Kibbutz Modelinde, kolektif yaşam kuralları katı bir biçimde muhafaza edilmektedir ve herkes ortak üretim ve paylaşım süreçlerine eşitlik ilkesi çerçevesinde katılmaktadır. Karma model olarak adlandırılan ikinci modelde ise, kısıtlı biçimde kişisel mülkiyete izin verilen (televizyon, radyo, kitap gibi), ücretlendirmenin farklı işlere göre farklılaştırıldığı ve komünal yaşam ve Kibbutz kimliğinin temel prensipleri hala devam ettirilmektedir. Son model olarak Yeni Model Kibbutzlarda ise işe göre farklı ücretlendirme, bireysel olarak gelire ve yatırıma sahip olabilme ve özel mülkiyet hakları bireylere tanınmıştır ve bu yeni modelde Yahudi olmayan grup dışı kimseler de üretim sürecine dahil edilebilmektedir¹³. Bu nedenle, özelleştirme sürecine giren, ortak yaşam, ortak üretim ve ortak tüketim ve eşit bölüşüm ilkelerinden uzaklaşan ve “Yeni Model” olarak tanımlanan Kibbutzların varlığı bu çalışma sürecinde incelenmiş olmakla beraber çalışma kapsamında total kurum özelliklerini devam ettirdikleri düşünülen “Geleneksel Model” ve “Karma Model” Kibbutz yaşamı ele alınmıştır.

¹² Russell vd. 2011, 110.

¹³ Davidman 2015'den aktaran Sıdal 2016, 95.

Kibbutzlarda Kadın, Aile, Çocuk Eğitimi ve Denetim

Kibbutzlar temel olarak ortak bir yaşam modeli içerisinde üretim, tüketim, çocuk bakımı, eğitim, sağlık ve gündelik hayat aktivitelerini barındıran örgütlenmelerdir. Çalışmaya ilişkin kurallar ve çalışma planları Kibbutz yönetimlerinde her bir üye için işbölümü esasına dayalı olarak planlanmakta olup, çalışma saatleri son derece ciddi biçimde korunmaktadır. Sabah çok erken saatlerde başlayan çalışma saatleri her hafta başında planlanan Kibbutznikler akşamüstü işlerini bırakırlar ve günlük ortalama çalışma saati 8-9 saat olarak belirlenmiştir.

İsrail’de 1910 yılında başlayan bu örgütlenme biçimi farklılaşan özellikler barındırır da, 2015 yılı ve sonrasında 270 Kibbutzda, 141.000 kişinin hala Kibbutzlarda yaşaması¹⁴, Kibbutzların hala devam eden önemli bir örgüt yapılanması olduğunu ortaya koymaktadır. 2000’lerden sonra devam eden değişim süreçleri sonucunda özelleştirilen yeni Kibbutzlar temel kolektif yaşam özelliklerinden olan ortak çocuk bakımı, ortak uyuma, ortak yemek gibi özelliklerden uzaklaşmıştır. Ancak, geleneksel ve karma model Kibbutzlarda üretimin ortaklaşa yapılması, ücretin herkesin emeğine göre eşit biçimde paylaşılması, dış dünya ile sınırlı iletişim ve kontrol altında tutulan özel mülkiyet olgusu ve kısıtlı sosyalizasyon, daha dindar olarak tanımlanabilecek örgütlerde hala geçerli olan uygulamalardır.

Kuruluşunda tarımsal üretime dayalı olarak örgütlenen Kibbutzlar, zaman içerisinde endüstrileşmeye başlayarak klasik üretim modellerinin değişimine de sahne olmuştur. Bu süreç içerisinde kadın ve erkeğin eşit olarak üretime katılabilmesi için kadından beklenen ev içi emeğini sağlayan ve işi çocuk bakmak, ya da yemek yapmak olan Kibbutznikler yani Kibbutz üyeleri farklı işleri üstlenmişlerdir. Her bir üye Kibbutz içerisinde farklı görevleri yerine getirmektedir. Kimi üyeler çocuk bakımı, yemek ve temizlik gibi ev içi emek gerektiren faaliyetleri gerçekleştirmektedir ve bu sayede çocuk bakımı ve ev içi üretimi farklı kişilere dağıtmış ve kadının ev dışında çalışabilecek biçimde özgürleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu planlama içerisinde, çocukların çocuk bakım evinde görevi çocuk bakmak olan Kibbutznikler tarafından büyütülmesi ve çocukların Kibbutz yaşamı ve ilkelerine göre yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Belirtildiği gibi, Kibbutzlarda kadın-erkek eşitliğine dayalı bir sistem amaçlanmıştır ve bu nedenle her ne kadar ilk kurulan Kibbutzlarda kadınlar rutin ev içi emeğin temel üreticisi olsa da, ilerleyen zamanlarda kadınların üretim sürecine daha fazla katılmasının önemi dikkate alınmaya başlanmıştır. Yeni bir örgüt içi görev paylaşımı yapılarak, ev işleri ve çocuk bakımı gibi ücretsiz ev içi emek, her biri bu işlerde görevli ve ücretleri bu işler karşılığında ödenen Kibbutzniklere devredilmiş ve kadının üretim alanına katılarak aynı zamanda özgürleşmesi de sağlanmıştır. Dolayısıyla, kadın yalnızca ev içi üretimden sorumlu olmak yerine erkeklerle eşit biçimde üretim sürecinin öznesi haline gelmiştir. Bu eşitlik aynı zamanda Kibbutzların sosyalist ütopuya dayalı temel örgütlenme prensiplerini de güçlendirmiştir.

Kadının üretim sürecine aktif olarak katılmasıyla birlikte, Kibbutzlardaki ortak yaşam modelinde, Kibbutzniklerin çocukları Kibbutz içinde büyütülmektedir ve her aile kendi çocuğuna bakmakla yükümlü değildir. Çocuk bakımı ve büyütme için işleyen bir bakım sistemi vardır ve çocuklar bu sistem içinde belli bir yaşa kadar ailelerinden ayrı yerlerde uyurlar ve ayrı yerlerde yaşarlar. Yeni doğan bebekler ailelerinden 4 günlükken ayrılıp kuruma teslim edilir ve aileler gün içerisinde çocuklarını belirli zamanlarda ziyaret ederek kurumdan ayrılırlar. Çocuğun eğitiminden aile değil, Kibbutz okulları ve orada görevli uzman eğitimciler sorumludur. Çocukların eğitim süreci yaklaşık olarak ortaokula kadar sürer ve bu süre sonunda çocuklar Kibbutzdan ayrılabilir. Bu süreç içinde çocuklar, tamamen Kibbutzun kendi felsefesine uygun olarak eğitim ve sosyalizasyon süreçlerine dahil olurlar.

¹⁴ Kaynak: <http://www.communica.org.il/icsa/index.php/the-kibbutz-movement>, Erişim Tarihi: 22.01.2020.

Çocukların aileleriyle geçirdikleri zaman kısıtlı ve planlıdır ve günde yaklaşık 3-4 saat olarak belirlenmiştir. Ancak bu uygulama yıllar içerisinde değişime uğramış ve çocuklar aile isterse aileleriyle beraber kalabilmeye başlamıştır.

Özellikle çocuk yetiştirme konusunda Kibbutzlarda Goffman'ın total kurumlar kategorileştirmesine uygun olarak aynı yerde uyuma, yemek yeme, yaşama gerçekleşmekte olup, bu kurumlarda kalan bireyler olarak çocuklar ailelerinin kontrolü dışında Kibbutz yönetimince belirlenen kurallara tabi olmaktadır. Ailelerin çocuklarının yetiştirilmesinde söz hakkının kısıtlı olması da total kurumların ortak bir amacı olan topluluğun refahı ilkesine yönelik fedakârlık yapılan bir başka alandır. Goffman'ın total kurumlar içinde dördüncü kategori olarak tanımladığı ve işe benzeyen görevlerin daha iyi yerine getirilmesi için kurulduğu söylenen ve kendilerini yalnızca bu araçsal dayanaklar üzerinde meşrulaştıran kurumlardan biri olarak tanımlanabilecek Kibbutzlar: askeri kışlalar, gemiler, yatılı okullar, çalışma kampları, sömürgeci yerleşkeler gibi mutlak kurullarla düzenlenmiş ve içerisinde yer alanların bireysel özgürlüklerini kısıtlayan düzenlemelerin de mekânı olmaktadır. Ayrıca yine Goffman'ın (1957, s.45) belirttiği gibi insan topluluklarının bürokratik yapılanmasıyla ve özellikle denetleme ve gözetimin getirdiği kurum içi denetleyici personel ve çalışan ilişkisi total kurum özelliklerini ortaya koymaktadır. Kibbutzlarda da özellikle giriş – çıkış sistemlerinin bilgisayarlı kontrolü, çalışma saatlerinin ve çalışma takviminin bürokratik bir üst kurul tarafından belirlenmesi total kurum olarak Kibbutzlardaki örgütlenme biçimini oluşturmaktadır.

Kibbutz yaşamında ailenin, klasik sosyoloji kuramlarındaki ailenin belirleyici özellikleri ve fonksiyonlarıyla farklılık gösterdiğini belirtmek önemli ve gereklidir. Kibbutzdaki aileler ekonomik işlevi olan birimler değildir ve çocuk bakımı, yetiştirilmesi ve aile içerisinde sosyalleşme süreçlerinden bahsetmek Kibbutz ailelerinde söz konusu değildir¹⁵. Tüm bu farklılıkları kadın ve çocukların özgürleşmesiyle ilişkili olarak ele alan temel Kibbutz felsefesi, Kibbutzların kurucularının statükoya karşı gelen devrimci yanlarını da ortaya koymaktadır.

Kibbutzlarda Özgürlük Sorunsalı

Her ne kadar Kibbutzlarda yaşam bireysel tercihe yani gönüllülük esasına dayansa da, kurumun refahı için bireyselliği terk ederek ortak iyi için kişisel alandan fedakârlık yapmak total kurumların belirleyici özelliklerindedir. Dolayısıyla birey kendi özgür olma hakkını ya da bireyselliğini, total kurumun varlığı için feda etmekte ve bir şekilde kurumun refahından bireysel olarak pay alabilme pragmatizmi içinde kendisi, ailesi ve hatta çocuklarıyla olan tüm aktivitelerinin koordinasyon hakkını başka bir bürokratik yapı olan Kibbutz yönetimine devretmektedir. Bu durumu Goldenberg ve Wekerle (1972, s.225) de ütopyadan total kuruma geçişin bir unsuru olarak vurgulamakta ve özellikle yeni neslin yetiştirilmesinde birinci kuşaktan sonra gelen kuşakların aslında tercih yapma özgürlüklerine sahip gibi görünseler de yetiştirilme süreçlerinde kendilerine sunulanın yalnızca bu total kurumun değerleri olmasından kaynaklı bir paradokstan bahsetmektedir.

Söz konusu paradoks özgürlükle ilişkilidir. Total kurumun eğitim ve sosyalleşme süreçlerinde alternatif sunulmaksızın topluluk değerleriyle yetiştirilen yeni nesiller için de topluluk içinde kalmak özgür bir seçime dayalı görünse de aslında ütopyadan total kurumlara doğru gerçekleşen yaşam modellerinde denetleyici mekanizmanın sunduğu alternatifsiz bir seçenektir. Dolayısıyla, total kurumun ya da Kibbutzun ortak iyi ve komünal değerleriyle yetişen bireylerin, Kibbutzda kalma seçenekleri özgür seçenekler ve gönüllülük esasına dayanıyor gibi görünse de, aslında seçim hakkı tanınmadan eğitim alan ve sosyalleşen çocuklarda bu süreç tamamen kontrol altında tutulan bir total kurum özelliğidir.

Total kurumun temel ilkelerinden biri olarak, varlığını devam ettirebilmesinin koşulu, grup aidiyetinin korunması

¹⁵ Rabin 1965, 7.

ve en önemlisi kuşaklar boyunca yeniden üretilmesidir. Bu konuda Goldenberg ve Wekerle (1972, s.226), sosyalizasyon süreçlerinin son derece bilinçli ve dikkatli bir biçimde tasarlanarak, kurumun ya da grubun genel felsefesi ve değerlerine olan bilişsel ve kültürel adanmışlığın yaratıldığını iddia etmektedir ve Bettelheim'dan bir alıntıyla süreci açıklamaktadır; Dürüst olmak gerekirse (Kibbutz'daki çocuk ve gençlerin)... Eğer biz onları belirli bir biçimde eğitmezsek, Kibbutzun yolunu seçeceklerine dair olumlu bir kanaatimiz bulunmuyor. Bu durumda, yalnızca Kibbutzu kuran birinci kuşak Kibbutznikler özgürce bir seçim yapabilme şansına sahip görülmektedir. Ek olarak, ikinci kuşaklar ve daha sonraki kuşaklarda, eğitim ve sosyalizasyon süreçleri grubun ve grup felsefesinin ortak iyiliği için çarpıtılmakta ve yeni nesillere özgürce seçim yapabilecekleri diğer alternatifler sunulmamaktadır. Hatta Kibbutz değerleri, bireylerin menfaatine göre ön plana çıkarılmaktadır. Bu durumda Goldenberg ve Wekerle'ye (1972, s.227) göre ikinci kuşaklardan itibaren gerçek bir seçme özgürlüğüne sahip olmadan Kibbutz yaşamına dahil olan bireyler, her ne kadar ütopyik bir özgürlük ve eşitlik deneyiminin birer parçası olma fikriyle büyütülseler de, aslında Kibbutz onlar için tamamen bir Total Kurum haline gelmektedir.

Kibbutzlarda yeni nesiller için alturizm ve işbirliği kavramlarının her zaman ön plana çıkarılması grup aidiyetini güçlendirilmektedir. Kibbutzlarda yetiştirilen çocukların dış dünya ile temaslarının kısıtlı olması, para harcamak (Kibbutz'daki çocuklara ilk kez dışarıda alışveriş yapma hakkı, gözetim altında olarak 13 yaşında verilir), “vahşi dış dünya” algısına dayalı olarak dışarıdan daima korunuyor olma algısı, yeni nesil Sabraları (İsrail yerlisi olan kimse) seçim yapmak zorunda olduklarını fark etmeden mevcut sistemin birer üyesi olmaya devam etme yolunda yönlendirmektedir. Tüm bu özellikler dikkate alındığında, yeni nesil Kibbutzlar için zaten doğulan bir alan sorgulamadan devam ettirmek ve “tehditkâr ve güvenli olmayan” dış dünyanın rekabetçi doğasından korunaklı biçimde bir konforlu alan yaratmak, sosyalleşme ve eğitim sürecinde yaratılan “sahte özgürlük ve hür irade” durumunu beraberinde getirmektedir. Spiro da (1958, s.361) bu durumu “güvensizlik yeni nesil Sabraların en önemli karakteristik özelliğidir” şeklinde açıklar ve bu ortamda yeni nesilde kendinden önce gelen nesillerin Kibbutzları inşa ederken yarattıkları ideallere olan aidiyet bağı çözülmektedir ve yeni nesil kendi sistemlerini bir ütopyadan çok total kurum olarak tanımlama eğiliminde olmaktadır. Dahası, eğitim sistemiyle beraber aktarılan kurucu felsefeler ve alturizm ile birlikte, yeni nesillere kendinden önceki nesillerin devrimci fikirlerini devam ettirme sorumluluğu örtük bir biçimde empoze edilmektedir. Tüm bu argümanlar, hayata geçirilen ve yüzyıldan uzun bir süredir devam eden bir ütopyanın devam ettirilmesi için yeni nesil Kibbutzniklerin aynı değerleri benimseme ve devam ettirme sorumluluklarının erozyona uğradığı ve “sahte özgürlük ve seçim” hissiyle beraber aslında total kurumun kontrol eden ve düzenleyen özelliklerinin, eğitim ve sosyalizasyon süreçleriyle hala devam ettirildiğini ortaya koymaktadır.

Kibbutzlarda yeni nesillerin, bu özgün yaşam deneyimine olan bağlılıklarını arttırabilmek için ve en önemlisi kolektif üretimin ihtiyaç duyduğu insan kaynağını sağlayabilmek için, Kibbutzun eşitlikçi bölüşüm prensibi kuşaklar boyunca aktarılmakta ve yeniden üretilmektedir. Ancak, 2000'ler sonrasında Kibbutzların geçirdiği önemli değişimler sonucu özelleştirmeler artmış, tarımsal üretim endüstriyellemeye başlamış ve Kibbutzların demografik özellikleri değişerek, özellikle genç kuşaklar Kibbutzları terk etmeye başlamıştır. Bu durum özellikle küreselleşmenin beraberinde getirdiği bilginin, sermayenin ve insanların hareketliliği olgusuyla birlikte ele alındığında, 100 yıldan uzun bir süreden beri devam eden bir ortak yaşam, ortak üretim ve tüketim modelinin artan küreselleşme ve bireycilik karşısında sürdürülebilir olmasının yeni modelleri aranmaktadır. Bu çerçevede Kibbutzlarda turizm son derece önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamıştır. Tüm dünyadan birçok kişi, ütopyadan gerçeğe dönen ve on yıllardır devam eden özgün bir yaşam modelini yerinde incelemek istemekte ve İsrail'deki 270 Kibbutzu ziyaret etmektedir. Ayrıca, gönüllülük esasına dayalı olarak Kibbutzlarda çalışmak isteyen onlarca genç de Kibbutz gönüllüsü olarak ortak emek düzenine katkı sağlamak ve bu özgün yaşam modelinin devamının

sağlanması için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda internet üzerinden¹⁶ gönüllü başvuruları alınmakta ve yeni nesiller arasında Kibbutzların tanınırlığının artırılmasına çalışılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, sosyalist bir ütopyadan yüzyıldan uzun bir özgün kolektif yaşam deneyimine evrilen Kibbutzlar, toplumsal hayatın ve emeğin kolektif örgütlenmesine alternatif bir model oluşturmaktadır. Kibbutzların kuruluş prensibini oluşturan Marksist ve komünist ilkelerden olan eşitlik, eşit dağılım, kadının toplumsal hayatta özgürleşmesi ve mülkiyetin kısmen de olsa askıya alınması gibi özellikler Kibbutzları toplum ve ekonomi alanında da özgün kılmaktadır. Varlıklarını halen sürdüren kolektif çiftliklerin 1980'lerden itibaren geçirdiği reformlar, Kibbutzların kuruluş ilkeleri ve düzenlemelerinde ciddi farklılıklar yaratmaktadır. İlk Kibbutzların, tamamen sosyalist bir ütopya modeline göre örgütlenmesi ve kolektivitenin yeniden üretilmesi için sosyalizasyon ve eğitim süreçlerinin, tüketim süreçlerinin ve mülkiyet kavramının katı kurullarla korunması, kurucu Kibbutzların Goffman'ın total kurumlarından dördüncü kategorisine uygun bir model ortaya koymaktadır. İşe dayalı olarak başlayan topluluk örgütlenmesi beraberinde ortak yaşam, ortak tüketim ve grubun temel ve "ortak iyi" olan var olma prensiplerinin devamını sağlayacak bir sosyalizasyon sürecini beraberinde getirmektedir.

Sosyalizasyon sürecinde ailenin yerini Kibbutzların çocuk yaşam evleri almakta, çocuklar uzman öğretmen ve pedagoglar tarafından büyütülmekte, geleceklerine dair yönlendirmeler Kibbutz yönetimi tarafından düzenlenmekte ve her bir üyenin Kibbutzun kuruluş ilkelerine olan bağlılığı ve aidiyeti devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Goffman (2015, s.1) tarafından toplumun genelinden oldukça uzun bir süre için koparılmış ve benzer bir durumda olan çok sayıda bireyin, kurum tarafından kuşatılmış ve resmi surette düzenlenmiş bir yaşam döngüsü sürdürdüğü bir ikamet ve çalışma yeri olarak tanımlanan total kurumlara örnek olarak Kibbutzların, tamamen dışarıya kapalı çiftlik modelleri, giriş- çıkışların bilgisayarla kontrol edilmesi ve en önemlisi benzer durumda olan çok sayıda bireyin kontrol edilen mutlak bir çalışma ve yaşam döngüsü içinde olması, bu özgün kolektif çiftliklerin total kurum kategorisinde ele alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca Kibbutzlarda, bir total kurum özelliği olarak, yemek, uyumak, çalışmak gibi gündelik aktivitelerin her aşamasının diğer grup üyeleriyle birlikte gerçekleştirilmesi, hayatın tüm yönlerinin diğer grup üyeleriyle beraber aynı tekil otoriteye bağlı olarak sürdürülmesi de bir total kurum örneği olarak Kibbutzları ön plana çıkarmaktadır.

Kibbutzların küreselleşme ve kapitalizmin etkilerinden uzak kalamayarak, 1980 sonrası yaşadıkları ekonomik kriz sonucunda yenilenen üretim, çalışma ve yaşam modelleri, geleneksel, karma ve yeni olmak üzere üç farklı Kibbutz tipini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma kapsamında total kurum kavramı bağlamında incelenen Kibbutzlar, kurucu ve total kurum özelliğini barındıran ilk Kibbutz çiftlikleri olsa da, Geleneksel ve Karma Kibbutzlarda, ortak çalışma, ortak yaşam, kısıtlı özel mülkiyet ve hayatın temel alanlarının paylaşılması ve bir otorite tarafından denetlenmesi özellikleri hala varlıklarını sürdürmekte ve total kurum olma özelliklerini devam ettirmektedir.

Ek olarak, her bir Kibbutzun üyelerinin dışarıyla olan kısıtlı iletişimi ve Kibbutzlarda varlıklarını sürdüren eğitim süreçleri, üyelerin özgürce seçim yapabilme olanaklarını açık tutuyor görünse de, eğitim süreçlerinde yeniden üretilen Kibbutz ilkeleri, alternatifleri kısıtlayarak, yeni nesilleri içine doğdukları dünyanın alternatifleriyle karşılaştırmaktan ve bireycilikten uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu durum da bir kısıtlama ve kapatılma sonucunu beraberinde getirmekte ve Kibbutzların total kurum özelliklerini devam ettirmesini mümkün kılmaktadır.

¹⁶ Kibbutz Gönüllüleri için aktif olarak hizmet veren site için : <https://kibbutzvolunteers.org.il/experience>.

Kaynakça

Demez G. , Ertan C., Kart E., Timurturkan M., Cankurtaran S., Aktin S., (2017). Denetimli Serbestlikte Yeniden Sosyalleşme, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Foucault, M. (2011). Büyük Kapatılma, çev. I. Ergüden, Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Goffman, E. (1957). Characteristics of Total Institutions, Symposium on Preventive and Social Psychiatry, Sponsered Jointly by the Walter Reed Army Institute of Research, Walter Reed Army Medical Center and the National Research Council, , 43-70.

Goffman, E. (2015), Tımarhaneler, Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler, Ankara: Heretik Yayıncılık.

Goldenberg, S. R. Wekerle, G. , (1972), From Utopia to Total Institution in a Single Generation: The Kibbutz and The Bruderhof, International Review of Modern Sociology, Vol.2, No.2; 224-232.

Rabin, A.I. (1965), Growing up in the Kibbutz, Springer Science Business Media.

Russell, R., Hanneman R., Getz S., (2011). The Transformation of Kibbutzism, Israeli Studies, Vol.16, No.2, (Summer 2011), s.109-126. Indiana University Press

Spiro, M. (1956). Kibbutz: Venture in Utopia. New York: Schocken Books.

Spiro, M. (1958). Children of the Kibbutz. New York: Schocken Books.

Sıdal, S. (2016). Kendine Özgü Kooperatif Bir Model Olarak İsrail Kibbutzları, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 2016, 51, (1) : 90-102

Taşlıgil, N., Şahin, G., (2012). Kolektif İşletme Tiplerine Tipik Bir Örnek: Kibbutzlar, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı: 9, Haziran 2012, 213-229.

Yasa, İbrahim, (1972). Kibbutz'un Toplumsal İdeolojisi ve Yapısı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 4, s. 9 – 15, Ankara.

İnternet Kaynakları

<http://www.communa.org.il/icsa/index.php/the-kibbutz-movement> (Erişim Tarihi: 20.01.2020)

<https://kibbutzvolunteers.org.il/experience> (Erişim Tarihi: 23.01.2020)